
JELENKOR

Az olasz ellenállás és a szövetségesek közötti kapcsolatok

A II. világháború történelmével foglalkozó „átlagember” gondolatában a fasiszta Németország által megtámadott országokban kibontakozó ellenállási mozgalmak amolyan egyértelműen „simán” operáló, szimpatikus, romantikus, a németek ellen irányuló dicsőségteljes folyamatnak tűnnek, amelyre az egység, a szövetséges hatalmakkal való együttműködés és kölcsönös segítség volt a jellemző.

A valóságban azonban nehéz, gyakran súlyos ellentmondásokat hordoztak, különösen ami ezen mozgalmak és a németek ellen harcoló szövetségesek (USA, Nagy-Britannia, Szovjetunió) közötti kapcsolatokat illeti, így ez vonatkozik az *olasz Ellenállásra* és annak a Szövetségesek által adott elemzéseire és a konkrét közös tevékenységükre is.

A *Bevezetőben* erre mutat rá legelőször a szerző, amikor megállapítja: „Az angol–amerikai történetírás relatíve kisebb figyelmet fordított kapcsolataira az olasz Ellenállással.” Az olasz történetírás e kapcsolatok elemzésének első fázisában főként arra tért ki, hogy az angol – amerikai politikát e témában „kimondott ellenségesség jellemezte a partizán mozgalommal szemben, s nemcsak az erős baloldalisága miatt, de – főleg – azon demokratikus megújítási töltése miatt, amely programjának integráns részét képezte.” E magatartásnak több oka is volt, közöttük a kevés rendelkezésre álló dokumentum, valamint a hidegháború okozta Amerika-ellenesség. Csak az 1980-as években kezdett ez a hozzáállás változni az olasz történetírásban, amikor bizonyos dokumentumokat hozzáférhetővé tettek a kutatások számára; ez folyamat, amely az 1990-es évektől felgyorsult. Érdekes módon, bizonyos újabb, átfogó tanulmányok a régebbi eredményekhez vezettek. E könyv most máig is megoldatlan kérdésekből indul ki, így az olasz Ellenállás belső megosztottsága, kapcsolatai a kommunistákkal; valamint igyekeznek „ilyen új elemző eszközöket meghatározni, amelyek érhetővé teszik a Szövetségesek összetett tevékenységét.”

Mi jellemezte *általában* az európai ellenállási mozgalmakat a náci megszállások idején? Először is az, hogy szembe kerültek azokkal, akik tömegesen és önként csatlakoztak a náciizmus ideológiájához, a náci status quo-hoz, s emiatt ellenségesen viszonyultak az első ellenállási kezdeményezésekhez. Elsőként az angolok érezték át, milyen nehéz lesz az ellenállást megszervezni a németek elfoglalta területeken, s ők egyesítették az első, eladdig „szabotázsakciókkal és propagandával foglalkozó szervezeteket.” Sajnos, mind a német gazdaság gyengeségébe, mind a németek ellen fellázadó ellenállás sikerébe vetett hitük tévesnek bizonyult: a „permanens forradalom” (amit itt most nem a marxi – lenini jelentéssel kell értelmezni!) elmélete megbukott.

A Szovjetunió németek általi megtámadása *Sztálint* antifasiszta internacionálé létrehozására készítette – de későn: „a kommunisták tehát kimaradtak a németek megszállta országokban az első ellenállási mozgalmak létrejöttéből.” Továbbra is egyedül Anglia viselte az ellenállás első terheit, míg pl. a Francia Kommunista Párt azzal volt elfoglalva, hogy inkább a Franciaországot német kézre adó polgárság ellen, semmint maguk a németek ellen forduljon! A Szovjetunió, mint említettük, csak későn kapcsolódott be az európai ellenállási mozgalmakba, igaz, akkor valamennyi kommunista pártot felszólított a partizán-tevékenységre és a Szovjetunió megmentésére. A kommunisták vették kezükbe a görög ellenállást, a horvátok megalkuvás nélküli németellenes harcba kezdtek.

Változott a helyzet az USA hadba lépésével: a két angolszász hatalom számára az ellenállási mozgalmak „marginális szerepet kaptak”; történt ez éppen akkor, amikor e mozgalmak már kézzelfogható katonai eredményeket is elértek! Az amerikaiak különféle szervezeteket hoztak létre, melyek közül csak kevés foglalkozott a partizán-tevékenységgel, s ráadásul ezekben a szervezetekben sok, megfelelő gyakorlattal nem rendelkező személy tevékenykedett, ellentétben az angolokéival. A két hatalom közötti nézeteltérések nyilvánvalóak voltak, egymás gyanúsítgatását sem zárták ki, mint ahogy azt sem, hogy az amerikaiak az olasz titkosszolgálat élére egy olasz-amerikait neveztek ki, akinek semmilyen gyakorlati tapasztalata nem volt ellátandó feladatához...

1943 utolsó hónapjaiban jelentették először a Svájcban állomásozó *Special Operations Executive* és az *Office of Strategic Service* ügynökei, hogy Észak-Olaszországban partizánosztatok tevékenykednek, amelyekkel az angolszász szövetségesek szerették volna felvenni a kapcsolatokat annak ellenére, hogy a partizán-tevékenységről szóló hírek ellentmondásosak, bizonytalanok voltak, és maguk a Szövetségesek sem tartották valószínűnek,

hogy Olaszországban pl. a jugoszlávhoz hasonló ellenállás lenne; ezért a két fél közötti kapcsolatfelvétel valójában akkor intenzifikálódott, amikor az információk egyre biztosabbak lettek. Legelőször *A. Damiani*, a *Giustizia e Libertà* nevű szervezet tagja próbált kapcsolatot teremteni a Szövetségekkel, majd a *Comitato di liberazione nazionale* részéről *F. Parri* próbálta meg ugyanezt tenni. A Szövetségesek a partizánok tevékenységét csupán csak gerillaharcra próbálták korlátozni attól való félelmükben – legalábbis az olasz partizánok képviselői szerint –, hogy majd később az olaszok bekerülnek a béketárgyalásokban résztvevők közé. A Szövetségesek és az antifasiszta olasz erők által a partizánokról kialakított kép tehát merőben eltért egymástól, különösen a politikai jellegű kérdéseket illetően. A helyzetet bonyolította az a nézetkülönbség, ami 1944-ben az *Office of Strategic Services* és a *Special Operations Executive* között állt elő az olasz Ellenállásnak szánt utánpótlás felosztását illetően. A Szövetségesek és az Ellenállás közötti kapcsolatokban csak Róma felszabadítása hozott változást: tartósan megnövekedett az Ellenállásnak szánt támogatás mennyisége és változott felépítése. Ez részben annak is köszönhető volt, hogy magukat a Szövetségeseket is meglepte az ellenállók hatékony működése.

1944-ben az olasz ellenállók új szövetséges partnerekkel kerültek kapcsolatba: az amerikaiak és az angolok által a németek megszállta területekre küldött tisztjeivel, akik ugyan sajnos nem mindig oda kerültek, ahová küldték őket, így a kapcsolatteremtés meglehetősen nehezen jött létre. Viszont jelentős segítséget jelentett a partizánoknak az, hogy a Szövetségesek felszerelést – ami rádiós összeköttetést is biztosított a reguláris hadsereggel – küldtek nekik; e felszerelés nagysága a fogadó csapatok bizonyított hatékonyságától függött.

A nézeteltérések azonban hamarosan újból felütötték fejüket, amikor az Ellenállás egyes csúcvezetői a partizán-tevékenységben *nemcsak* katonai tevékenységet láttak és kívántak folytatni, hanem politikai célokat is követtek. Ebben szerepet játszott az *Olasz Kommunista Párt*, amely a társadalmi berendezkedés területén a szovjet mintát követte, s ennek megfelelően kezelte az antifasiszta egységet is; így pl. nem járult hozzá ahhoz, hogy az általa irányított csapatok közvetlenül a *Comitato di liberazione nazionale* ellenőrzése alá kerüljenek. Az angolok minden esetben azon voltak, hogy – katonai szempontok miatt – az általuk az ellenállóknak juttatott felszerelések a különböző ellenálló csoportokat egyesítsék; ha ez nem ment, akkor valamennyi csoportot eláttak felszereléssel. Céljuk mindig az volt, hogy olyan partizán csoportokat támogassanak, amelyek a legnagyobb csapást mérhették a németekre, s hanyagolták a kevésbé hatékonyakat. „Az angolok

realizmusa néha már a kifejezett cinizmust súrolta: lakossági megtorlások, politikai ellenfelek kiirtása, szélsőségesek által vezetett formációk megerősítésének következményei – mindezek a *Special Operations Executive*-ot nem érdekelték mindaddig, amíg el nem tűntek a katonai célok elérése előtt álló akadályok.” Érdekes módon ilyenkor az olasz kommunistákat is védelmükbe vették, sőt, addig mentek el, hogy az *Olasz Kommunista Párttal* ad hoc szövetségre léptek, s ennek keretében ez utóbbi szakembereket adott nekik, cserébe a párt használhatta a titkosszolgálat rádióját! Az angol és az amerikai szervezetek ezalatt egymással versenyeztek célokban, módszerekben, nézetekben, vagy éppen politikai kérdésekben.

1944 végén egyre több nehézségbe ütközött a Szövetségesek által Olaszország déli részéből északra küldendő felszerelés utánpótlása. Az amerikaiak ezért csapatáthelyezést hajtottak végre Algériából az északon harcoló partizánok megsegítésére; ennek az intézkedésnek pozitív eredményei lettek: elérkezett „az optimizmus évszaka”. A partizánok egyre nagyobb területeket szabadítottak föl, támadásaik erőteljesebbek lettek, mint a németekéi vagy az olasz fasiszta erőkéi. Mindez megváltoztatta a Szövetségesek véleményét a partizánokról, egyre több felszerelést küldtek nekik, és a kiképzésükben is részt vettek; a németek fölötti győzelem reménye egyre szilárdabbá vált. Sajnos, továbbra is bonyolult maradt a helyzet Görögországban és Jugoszláviában; ez utóbbiba a Szövetségesek nem kívántak a felszabaduláskor csapatokat küldeni.

A háború végének közeledtével egyre sürgetőbbé vált a „felszabadulás megszervezésének problémája” Ennek egyik kényes pontja volt a most már a Szövetségesek által elfoglalt területeken működő partizán egységek leszerelése, ami természetesen azonnal *politikai kérdésként is* fölmerült. Mi legyen velük? Két megoldás kínálkozott a problémával foglalkozó bizottságok számára: a leszerelendő partizánokat rendőrökként alkalmazni úgy, hogy fegyvereiket nem az olasz csendőröknek adják át, hanem a szövetségesek erre a célra kijelölt testületeinek, illetve megfelelő foglalkozásokat adni a lefegyverzett partizánoknak. Különös élességgel merült fel a partizánok lefegyverzése északon, ahol a szakértők szerint „megfelelő elismerésben kell őket részesíteni, és segíteni kell visszailleszkedésüket a polgári életbe.” Az *Allied Control Commission* ezek alapján a partizánmozgalmat nem mint „politikai” természetű veszélyt kezelte, viszont félt attól, hogy azzá válhat, ha a Szövetségesek nem megfelelő módon bánnak velük. Külön problémát jelentett a volt partizánok és az olasz hadsereg leendő kapcsolata. A Szövetségesek nem engedték, hogy az olasz hadsereg tagjai lehessenek, „magánhadseregeket” sem alkothattak, ez ugyanis az olasz hadsereg „tekin-

télyét csökkentette volna” egyrészt, másrészt „politikai magvakat” vitt volna soraiba. Azután, mivel nem professzionális katonák voltak, a hadsereg kötelékébe lépésük előtt ki kellett volna őket képezni az angol fegyverek használatára és az angol katonai taktika és szervezeti rendszerek ismeretére. A még hátralévő harci cselekmények azonban nem nagyon bizonyították ezen feltételek létjogosultságát, szükségességét. Ráadásul szinte teljesen hiányzott az egyeztetés a partizánok „leszereltetési politikája és a partizán formációk számára nyújtott támogatási tevékenységek között.”

A Szövetségeseket az is erősen foglalkoztatta, mi fog történni Észak-Olaszországban, ha a németek kivonulása és az angol – amerikai csapatok bevonulása között hosszabb idő telik el; mindenki sejtette, hogy az események kaotikussá válhatnak. Nagyon fontos volt a Szövetségesek és az olasz ellenállók közötti kapcsolatban az a javasolt megoldás, mely szerint Piemontéban és Lombardiában az átmeneti időszakban a rendfenntartást a titkosszolgálat által támogatott *Comitato di liberazione nazionale* lássa el. Ez volt az első alkalom, hogy a Szövetségesek a *Comitato di liberazione nazionale alta Italiát* úgy tekintették, mint „kormányzati rendeltetésű központi hatalmat.”

A Szövetségesek tervezett gyors előrenyomulása észak felé azonban túl optimistának tűnt: a németek a vártnál erősebb ellenállást fejtettek ki, lassabban vonultak vissza, mint azt várták. Mindez megnehezítette az északon harcoló partizánok helyzetét, gerillaharcuk folytatásának módozatait újra kellett gondolniuk, ráadásul az angolszász hatalmak Jugoszláviát kezdték előnyben részesíteni fegyver- és muníciószállításban az észak-olasz ellenállók kárára; ez utóbbiak körében ez is, és a lefegyverzésük is ellenséges hangulatot váltott ki, ami oda vezetett, hogy pl. a „legharciasabbak nem is adták át fegyvereiket, hanem elrejtették azokat.” A lefegyverzés más súlyos következményekkel is járt: a leszerelt partizánoknál „keserűség és frusztráció” volt megfigyelhető, ami feszültségekhez vezetett, de más, előzőleg megígért segítséget sem kaptak meg, pl. a sebesült partizánok kórházi ellátását vagy a polgári életbe beilleszkedés megkönnyítését. Mindezek egyik oka a Szövetségesek laza érdeklődése, a másik pedig a rendelkezésre bocsátott források szűkössége volt. Ezek a problémák csak lassan oldódtak meg, s nem mindig voltak mentesek kiáltó ellentmondásoktól, mint – többek között – a felsőbb katonai vezetés kikötése a leszerelt partizánok ruházatát illetően: nem részesedhettek a reguláris hadsereg felszereléséből, majd egy politikai döntés értelmében nem kaphattak katonaruhát, „nehogy hasonlítsanak a szövetséges katonákra.” Vita folyt akörül is, bevonhatók-e a leszerelt partizánok a reguláris olasz hadseregbe. A szövetséges hadvezetés számításba

vette közben az észak-olaszországi terepviszonyokat is az ott harcoló partizánok megsegítésében, s jelentős mennyiségű anyagot tartalékkoltak számukra, melyet repülőgépekről dobnak majd le; az esetleges felszereltség- és anyagihiány katasztrofális helyzetbe hozná a partizánokat, és közvetve a Szövetségeket is. A Szövetségek váltakozó politikája azonban végül mégis zavarokat okozott köztük és az ellenállók között, ami súlyosabbnak tűnt annál is, hogy – mint már említettük volt – az angol–amerikai hadvezetés előnyben részesítette a jugoszláv ellenállást az olasszal szemben.

Az 1944-es év decembere szerencsére meghozta a *Comitato di liberazione nazionale alta Italia* számára a Szövetségek részéről a diplomáciai elismerést: az észak-olaszországi partizánharcok vezető szervezete lett, amivel jelentős pénzügyi támogatást is kiharcolt magának, valamint a következő év elején a Szövetségek által biztosított utánpótlás volumenének növelését is. De egy váratlan esemény megzavarta a nemrég létrejött kedvező helyzetet: *Parrit* a németek letartóztatták, utódja pedig nem tudott szilárd kapcsolatokat kiépíteni a Szövetségekkel. A helyzet tovább romlott, ahogy a németek az Ellenállás újabb és újabb olasz, a Szövetségek által is támogatott vezetőit tartóztatták le. Elakadtak az északra szánt pénzügyi források is, miközben több tartományban bonyolódott a katonai helyzet, s a Szövetségek két fontos szervezete, a *Special Operations* és a *Special Operations Executive* egymással vitatkozott, melyikükre milyen feladatok hárulnak; a megoldás a két szervezet egyesítése lett volna, ez azonban nem történt meg, a felszerelés- és muníció-utánpótlás is váltakozó ütemben zajlott, s újfent előállt az a helyzet, amikor a Szövetségek és a partizánok különböző helyeken különböző módon különböző célpontok támadásában működtek együtt. Ellenben pozitív vonása volt a partizánok tevékenységének, hogy biztosították a rendet a felszabadított városokban, így oda a Szövetségeknek nem kellett csapatokat hátrahagyniuk, hanem erőteljesebben nyomulhattak előre az ország felszabadításáig.

Olaszország hamarosan felszabadult!...

A Szövetségek meglepődve tapasztalták, hogy a felszabadított városokban működnek a közintézmények, a *Comitato di liberazione nazionale* megválasztott képviselői vették át az ellenőrzést a németek kivonulása után. Természetesen mindenütt támadtak feszültségek, amelyek nem akadályozták a *Comitato di liberazione nazionale alta Italiát* abban, hogy azonnal felvegye a kapcsolatot *Parri* római kormányával, és „így semlegesíthették az Észak és a Dél közötti ellentét veszélyét. A Szövetségek pedig csak elégedettségüknek adhattak hangot!” – bár a közbiztonsággal hamarosan baj lett, ugyanis egyes városokban elindultak a leszámolások, amint az már háborúk

után szokás: németeket és olasz kollaboránsokat gyilkoltak meg, megszáporodtak a magán-leszámlások, nagybirtokosok és gyárosok „kommunista ihletésű” megszarolása stb... A Szövetségesek sok esetben ezeket a bűntényeket a „politikai verseny éleződésével magyarázták, melynek fő mozgatói a kommunisták voltak, akik bizonyos helyeken kihasználták a helyzetet, hogy ellenfeleikkel szemben a szisztematikus eltávolítás politikáját alkalmazzák.” Egyébként a partizánok lefegyverzését hamarosan követte a Szövetségesek hazatelepítése, így a *Special Operations Executive* és az *Office of Strategic Services* ügynökei, valamint a többi amerikai szervezeté, bár sok ügynök és partizán a háború befejezése után is fenntartotta a személyes kapcsolatokat, s tudott dolog, hogy sok angol és amerikai volt katona idővel visszatért Olaszországba, hogy most már békeidőben látogasson el azokra a helyekre, ahol harcolt...

A könyv kilenc főfejezetből áll, azokon belül négy, öt, hat, nyolc alfejezet található. Nem tárgyaltunk, nem tárgyalhattunk minden érintett témát, hiszen a szerző roppant részletességgel tért ki sok eseményre, melyeket eredeti dokumentumrészletekkel illusztrált – ami a mű egyik nagy érdeme. A másik a nagy számú és ugyancsak részletes jegyzet (82 oldal, csaknem az egész könyv negyedrésze!), amelyek további kiegészítéseket, pontosításokat, megfigyeléseket, újabb idézeteket tartalmaznak. Magától értetődik, hogy mindezt Bibliográfia és Névjegyzék, valamint a sok betűszó jelentését megadó lista is található...

Tommaso Piffer: *Gli Alleati e la Resistenza italiana. A Szövetségesek és az olasz Ellenállás.* Bologna, Il Mulino, 2010. 366 o.

Kun Tibor